

Lastenkielen kongressi Salzburgissa

Salzburgissa pidettiin 4.—6. joulukuuta ensimmäinen kansainvälinen lastenkielen kongressi. Osanottajia oli saapunut yli kymmenestä Euroopan maasta, ja esitelmää tai tutkimuslasesteita luettiin lähes kolmekymmentä.

Kongressin keskeisiä teemoja olivat kielen omaksumisen universaalit ja kielen omaksumisen suhde muihin kehitystapahumiiniin. Vaikka mitään todella uutta ei tuotukaan esille, esitettiin aikaisempiin »selviöihin» melkoisesti varauksia. Kongressin järjestäjä ja organisoija professori Gaberell Drachman (Salzburg) otti esille kysymyksen kielitieteellisestä reduktionismista, ts. sen että kielitieteelliset kausaaliselitykset yritetään perustella toisten tieteenalojen tutkimustulosten avulla, lähinnä fysiologian ja kognitiivisen psykologian keinoin. Esityksessään hän tarkasteli yksityiskohtaisesti kysymystä eräiden äänediskriminaatioiden kehityksen ja aivojen myelinisaation valossa ja katsoi, että mitään selvää yhteyttä niiden välillä ei ole voitu osoittaa ainakaan toistaiseksi. Muutenkin hän katsoi, että tällaiset selitykset saattavat näiden tieteiden nykyvaiheessa osoittautua yleisemminkin kestämättömiksi. Hieman samantapaisia ajatuksia, vaikkakin vastakkaiselta suunnalta, esitti myös W. Schlorhauser (Wien). Hän ihmetteli kielellistä iteraatiota (jolla on merkitystä mm. änkytyksessä) käsittelevässä esitelmässään, voisiko kielitieteellä olla mitään annettavaa ongelman selvittämiseen. Kuten arvata sopii, esitelmät herättivät monenlaisia ja perin

vastakkaisiakin mielipiteitä.

Kielitieteen ja kognitiivisen psykologian suhteisiin liittyi David C. Bennettin (University of London) esitelmä, jossa hän tarkasteli eräiden englannin kaksimerkityksisten prepositioiden (esim. *across, along* ja *behind*) egosentrisen (deiktisen) ja yleisen merkityksen kuvausta ja sitä, kuinka lapset näitä suhteita ymmärtävät. Hänen mukaansa tällaisten rakenteiden tulkinnaassa lingvistinen kompleksisuus ja ilmauksen luonnollisuus ovat vähintään yhtä tärkeitä tekijöitä kuin kognitiivinen aspekti, ja perustellulta tuntui myös esitelmäitsijän epäily, että kognitiivinen ja lingvistinen kuvaus eivät vielä ole löytäneet toisiaan muuten kuin pinnallisessa fraseologiassa.

Kognitiivisen ja kielellisen kehityksen suhteiden selvittämisen kannalta erittäin mielenkiintoinen oli myös R. Grievan (University of St. Andrews) esitys lapsen leksikaalisten (paradigmaattisten) kenttien kehittymisestä. Esimerkiksi eräässä kehitysvaiheessa lapset luokittelivat kasvit koon mukaan puihin ja kukkasiin, mutta myöhemmin luokitus kehittyi semanttiseksi komponenttianalyysiksi, ja tässä vaiheessa esim. kukkiva kirsikkapuu, kaktus, kukkiva kaktus jne. eivät lapsen systeemissä kuuluneet kumpaankaan luokkaan, vaan muodostivat eräänlaisen jäljelle jääneiden ryhmän. Tutkimuksessa seurataan parhaillaan lapsia 15 kk:n iästä 33 kk:n ikään ja tarkastellaan tiettyjä nomini-, adjektiivi- ja verbiryhmiä ja niiden luokittelua ja

suhteita.

Toinen keskeinen teoreettinen kysymys, joka tuli esille useassa esitelmässä, oli se, tutkitaanko kielen omaksumista kommunikatiiviselta vai lingvistiseltä kannalta. Ilmeisesti edellinen tarkastelutapa on vähitellen saavuttamassa ylivallan, ja mahdollisesti juuri se osoittautuu myös ainoaksi mahdolliseksi lähestymistavaksi. Esimerkiksi Els Oksaar (Hampuri) asetti kyseenalaiseksi lapsen ensimmäisten ilmausten pelkästään lingvistisen analyysin ja korosti kielen omaksumisen kehysten, tilannekontekstien ja vuorovaikutusaktien, tutkimisen tärkeyttä ja lasten käsitteilystrategioiden merkitystä kielen omaksumisessa. Ensimmäisten sanojen analyysia ei saisi myöskään rajoittaa vain verbaaliseen sanomaan, vaan lisäksi pitäisi ottaa huomioon paralingvistiset ja kineettiset seikat. Yhtenä mahdollisena tietolähteenä, jonka tutkimus paljolti on unohtanut, hän piti anekdotaalista materiaalia semanttisten luokitusperusteiden selvittämiseksi (esim. lapsi kutsuu norsua lehmäksi koon perusteella sen ensi kertaa nähdessään, vaahtoa lumeksi lähinnä värin perusteella jne.). Oksaaren mukaan kielen omaksumisessa voidaan erottaa kaksi periaatetta, lingvaalinen dominanssi (esim. yks. partit. ilmauksessa *kaksi poikaa*) ja tilannedominanssi (esim. monikko ilmauksessa **kaksi pojat* tjs.), joiden vuorovaikutuksessa kielen omaksuminen tapahtuu.

Kommunikatiivisen kompetenssin korostukseen ja sen ensisijaisuuteenkin on helppo yhtyä, mutta sen kuvaaminen on huomattavasti vaikeampaa. Ehkä siksi esitelmien valtaosa käsitteli täälläkin yksi- ja kaksisanaisten ilmausten tulkintaa ja syntaksia. R. N. Campbell (Stirling) tarkasteli ilmausten tulkintaa ja ehdotti muutoksia McNeillin propositiotulkintaan; esim. ilmaus *ball* ei ole lause (propositio »tämä on pallo») vaan yksinkertaisesti nimeäminen, 'pallo' jne. On helppo yhtyä väitteeseen, että McNeillin tulkinta johtaa »suureen puuhun ja pienen hedelmään», mutta Campbellin-

kään tulkinta ei näyttänyt tyydyttävän kommunikatiivista viitekehystä korostavia. Varsinaisista syntaktis-semanttisista tutkimuksista mainittakoon Magdalena Smoczynskan (Krakova) tutkimus, jossa hän koetti osoittaa, että transitiivilauseet kehittyvät S + V -rakenteesta (ei V + O tai S + O -rakenteista). Tähän eräiden aikaisempien kanssa ristiriitaiseen tulokseen hän oli päässyt viemällä pitemmälle lauseiden semanttista analyysia ja ottamalla huomioon modaalikategoriat: V + O -teoreetikkojen materiaali perustui hänen mukaansa yksipuolisesti imperatiivisiin lauseisiin.

Tällaiset tulokset osoittavat, kuinka vaajaalta metodiselta pohjalta kielen omaksumisen universaaleja on ehdotettu. Eräänlaisena metodisena »pommina» voi pitää esitelmää, jossa tarkasteltiin tiettyjen morfologisten kategorioiden omaksumista eräissä eteläksalaisessa murteessa puhtaasti korvakuulolta muistiin pannun materiaalin perusteella. Tulokset herättivät monet huomaamaan tällaisten menetelmien puutteellisuuden ja ymmärtämään nauhurien ja kuvanauhurien välttämättömyyden.

Jatkuvasti avoimeksi tuntuu jäävän myös kysymys, kuinka paljon kielioppia sisältyy lapsen kaksisanaisiin lauseisiin. U. Stephany (Köln) katsoi saksalais-kreikkalaisen materiaaliin perustuen ja tilanneanalyysista lähtien, että yleensä ilmaukset täyttävät tarkoituksensa, vaikka niissä ei käytetäkään kielellisiä suhteiden osoittimia, ja että tilanneanalyysin avulla selville saadut semanttiset suhteet eivät vielä todista semanttis-syntaktista organisaatiota, sekä piti ainakin mahdollisena sitä, että kaksisanaiset ilmaukset ovat yksisanaisten ilmausten joukko, eivät olennaisesti niitä kehittyneempi vaihe; ajatus herätti vilkkaan keskustelun. Kaksisanaisten lauseiden syntaksiin liittyi myös A. Schaerlaekensin (Belgia) esitelmä. Hän oli tutkinut kahta kolmosparia ja heidän kaksisanaisten lauseidensa semanttisia suhteita. Myös hän suhtautui skeptisesti mahdollisiin universaaleihin

suhteisiin, niin erilaisia ilmauksia eri lapset käyttivät. Keskustelussa tuotiinkin esille nimenomaan pragmaattisten tekijöiden merkitys lauseiden semantiikassa. Svenka Savić (Novi Sad) esimerkiksi totesi kaksostutkimustensa pohjalta, että kaksoiset oppivat varhemmin käyttämään ensimmäisen persoonan pronominia kuin yksittäin syntyneet lapset, ja László Desző (Debrecen) korosti kielitypologisten kriteerien pohjalta esim. verbi—objekti -suhteen kielispesifisyyttä ja piti näin myös tällaisten kriteerien käyttöä universaalien löytämiseksi kyseenalaisena. Omassa esitelmässään hän kritisoikin esim. Dan I. Slobinin esittämiä kielen omaksumisen universaaleja. Svenka Savićin oma esitelmä taas käsitteli aikuisen ja kaksosten välistä viestintää ja sen tekstuaalista rakennetta. Kun kaksosen on jatkuvasti kuunneltava myös aikuisen ja toisen kaksosen välistä keskustelua, hän oppii normaalia varhemmin puhumaan asioista, jotka eivät välittömästi liity hänen toimintoihinsa. Äiti—lapsi -viestintäkaavioita käsitteli myös Grace Wales Shugar (Varsova) esitelmässään, jossa koettiin luokitella tyypillisiä keskustelukaavioita kaksisanaisten ilmausten vaiheessa. Aivan ilmeisesti nimenomaan Puolassa ja Jugoslaviassa kiinnostus onkin siirtymässä vuorovaikutusanalyysiin ja lauseiden tarkasteluun tekstuaalisissa viitekehyksessä, ja tehokkaasti organisoitu työryhmätyöskentely on johtamassa uusiin näkemyksiin ja tuloksiin, vaikka tutkimus onkin monien teoreettisten ja käytännöllisten kysymysten osalta päässyt vasta alkuun. — Spesifiseen ongelmaan oli keskittynyt Angeliki Malikouti-Drachmanin (Salzburg) esitelmä, jossa tarkasteltiin, miten 2—5 -vuotiaat lapset oppivat kreikan liikkuvan painon säännöt.

Oman ryhmänsä muodostivat esitelmät, joissa käsiteltiin toisen kielen luonnollista omaksumista, erityisesti sen alkuvaiheita. S. Felix (Saksan liittotasavalta) koetti osoittaa, että äidinkielen osaaminen ei välttämättä johda interferenssiin, vaan erot ja yhtäläisyydet voidaan selittää myös

omaksuttavien kielten struktuureista käsin. Toisen kielen oppimisstrategioita käsittelevät myös Judith Anne Fix Chun (Stanford) ja Anne Mills (York), edellinen sanajärjestyksestä, jälkimmäinen relaatiivilauseiden ymmärtämistä.

Vaikeammin ryhmiteltäviä minkään yleisen otsikon alle olivat Jorma Toivaisen (Oulu) esitelmä eräiden lastenkielisten sanojen rakenteesta, johon hän toivottavasti palaa myös tämän lehden palstoilla, Krystuna Pisarkovan (Krakova) esitys lukulorujen rakenteesta ja funktiosta kielen omaksumisen kannalta sekä Velta Druke-Dravinan (Tukholma) esitelmä »imettäjänkielen», so. lapselle puhuttavan yksinkertaistetun kielen, mahdollisista universaaleista piirteistä sekä merkityksestä kielen omaksumisessa. Kooditeoria oli, ehkä yllättäen, saanut vain yhden esitelmäsihteerin liikkeelle. Loput pari esitelmää olivat perin spesifisiä, joukkoteoriaan pohjautuvia, ja yhden alustuksen lähtökohtana oli psykoanalyttis-yleisemmioottinen viitekehys.

Kaiken kaikkiaan esitelmät olivat taasoltaan hyvin vaihtelevia ja kokonaisuus jäi perin hajanaiseksi; ilmeisesti kongressi vielä hieman etsii muotojaan. Loppupuheenvuoroissa korostettiin kuitenkin tämän tapaisten suppeahkoihin erikoisalueisiin keskittyvien tilaisuuksien tarpeellisuutta, jos kohta toivottiin esitelmien lisäksi työryhmiä ja sektioita, jotta asioihin voitaisiin paneutua perusteellisemmin.

Samassa yhteydessä minulle tarjoutui tilaisuus tutustua kielitieteen kouluopetuksen järjestämiseen Unkarissa. Kielioopin opetus on myös Unkarissa ajautunut umpikujaan: opettajat koettavat välttää sitä mahdollisuuksien mukaan, ja opetus on kangistunut välttämättömiin perusasioihin ja ulkoluvunomaiseksi. Tilanteen lääkittämiseksi on ryhdytty suunnittelemaan kielioopin opetuksen korvaamista kielitiedon ja kielitieteen opetuksella ja Unkarin tiedeakatemian kielitieteen instituutin yhteyteen on perustettu työryhmä György Szépen valvonnassa ja András

Komlósyn johdolla tätä varten. Informaatiotilaisuudessa ja koetunnilla kävi ilmi, että uutta ainetta voidaan opettaa mielenkiintoisesti ja oppilaskeskeisesti. Tämä tuntui innostavan myös aluksi varovaisina pysytelleitä äidinkielen opettajia. Varsinainen opetus aloitetaan 13—14 vuoden iässä, ja kurssiin sisältyy perustietoa kielistä, viestinnästä ja kielen tieteellisestä kuvauksesta.

Samoina päivinä oli Budapestissa Tiedeakatemian kielitieteen instituutin 25-vuotisjuhlakokous, josta yksi iltapäivä oli omistettu sovelletulle kielitieteelle. Sovelletun kielitieteen ongelmat näyttävät olevan Unkarissa samat kuin Suomessa, ja voimakkaasti kokouksessa korostuikin äidinkielen ja vieraiden kielten opetuksen tavoitteiden yhteisyys.

Matti Leivo